

نخستین محل زندگی ارامنه در تهران

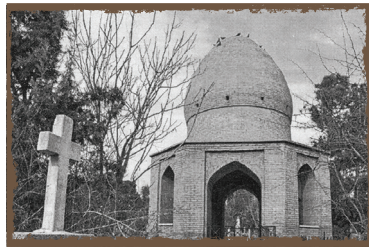

■ موضوع: ارامنه دولاب
■ ویژگی: برگزاری مراسم خاص مذهبی

آبادی کهن دولاب در تاریخ پر و پیمان خود پذیرای اقوام و مهاجران بسیاری از نقاط مختلف کشور بود. وجود گورستان قدیمی ارامنه در اراضی دولاب، یکی از مهم‌ترین نشانه‌هایی است که گواهی می‌دهد زندگی ارامنه در دولاب قدمت بسیار دارد. به عبارت دیگر، دولاب نخستین آبادی یا گستره‌ای است که پس از مهاجرت جمعی از ارامنه به تهران میزبان آنها شد. علیرضا زمانی، تهران پژوه، می‌گوید: «کوچ ارامنه از نقاط مختلف به محله‌های پایتخت، زمینه‌ساز شکل‌گیری یا توسعه برخی محله‌ها شد؛ محله‌هایی چون مجیدیه، زرکش و... که هنوز به محله‌های ارامنی‌نشین پایتخت معروفند. اما ماجرای ارامنه و دولاب، داستان متفاوتی دارد. این محله که روزگاری آبادی بزرگی بود در بیخ گوش تهران، نخستین محله یا گستره‌ای از تهران است که ارامنه در آن ساکن شده‌اند. رد پای کوچ ارامنه به دولاب را باید در دوران زنده و زمان حکومت کریم‌خان زند جست‌وجو کرد. در این دوران به دستور حاکم وقت ۱۰ خانواده ارامنی که همگی سنگ‌تراش‌هایی ماهر بودند از جلفای اصفهان به دولاب آمدند و سنگ‌بنای سکونت‌شمار بیشتری از ارامنه را در این آبادی نهادند.»

یکی از مهم‌ترین نمادهای زندگی ارامنه در دولاب، آرامستان دولاب یا همان گورستان ارامنه در این محله است که قدمت آن به بیش از ۱۳۰ سال می‌رسد. زمانی در این باره می‌گوید: «همچنان‌که قدمت سکونت ارامنه در دولاب از دیگر محله‌های پایتخت بیشتر است، قبرستان ارامنه دولاب نیز

قدیمی‌ترین قبرستان ارامنه در تهران است. گفته می‌شود پس از آنکه «لویی آندره ارنست کلوکه» پزشک محمدشاه، در گذشت او را در حوالی دولاب و قبرستان کوچک ارامنه در این محدوده دفن کردند. پس از آن بود که قبرستان ارامنه توسعه پیدا کرد و به تدریج به قبرستان دولاب معروف شد که اکنون شمار زیادی از اموات ارامنه از جمله نخبگان و

مشاهیر ارامنی در آن دفن شده‌اند. بخش مهمی از تاریخ محله دولاب را باید در ماجرای ورود ارامنه به این محله، قبرستان قدیمی ارامنه و نیز آداب و رسوم که آنها با خود به دولاب آورده‌اند، جست‌وجو کرد. هنوز اهالی قدیمی دولاب جشن ۱۱۳ ارامنه را به یاد دارند؛ همان روزی که ارامنه در قبرستان ارامنه دولاب کنار هم جمع می‌شدند و مراسمی در این محل برپا می‌شد. سیدتقی هاشمی دولابی، یکی از اهالی قدیمی دولاب می‌گوید: «از دوران کودکی من ۷ دهه می‌گذرد، اما مراسم یا جشن ۱۱۳ ارامنه را خوب به یاد دارم. آن روز در ورودی قبرستان باز بود و ما هم برای تماشا به آنجا می‌رفتیم. ارامنه از دولاب و محله‌های اطراف در این جشن جمع می‌شدند؛ در حالی که برای برگزاری جشن تدارک بسیار دیده بودند و پذیرایی مفصلی می‌کردند.»

دیالوگ‌های توییتری و پیچ‌وخم‌های شیرین زبانی

■ موضوع: گویش دولابی
■ ویژگی: گزیده‌گویی و اختصار کلامی

یکی از نوستالژی‌های فراموش شده روستای دولاب که این روزها فقط به اندازه خاطرهای سایه‌روشن در ذهن ریش‌سفیدان محله دولاب باقی مانده، گویش دولابی است؛ پیچ و خم‌های شیرین و زیبای زبانی که به قول امروزی‌ها به دلیل فشرده‌گویی، نوعی حرف زدن تلگرافی و توییتری را به ذهن متبادر می‌کند. تقی هاشمی دولابی، از اهالی قدیم دولاب، در این باره می‌گوید: «گویش دولابی خیلی زود تحت تأثیر مجاورت و همسایگی با تهران تغییر کرد، اما در گذشته‌های دور پدر بزرگ و مادر بزرگ‌ها در صحبت‌ها و محاورات روزمره، کلمات و حروف را کوتاه و مختصر تلفظ می‌کردند. قدیمی‌های دولاب در بعضی مواقع با تغییر اعراب حروف و کلمات سعی می‌کردند به جای پرگویی، سریع‌تر حق مطلب را ادا کنند.»

به گفته این ریش‌سفید دولابی، این روزها ما دیگر اثری از این زبان و گویش نیست و بسیاری از قدیمی‌ها هم حتی این مدل صحبت کردن را به یاد ندارند.

دولاب در شعر شاعران

اهالی دولاب به محله آبا و اجدادی‌شان عرق دارند و برای حفظ نام و اعتبار آن همیشه سعی می‌کنند از همه ابزارهایی که در دست دارند، استفاده کنند. نمونه‌اش سرودن شعرهای زیبا برای محله‌شان است با ذکر ویژگی‌های آن از زمانی که روستا بود تا امروز که به محله‌ای در دل تهران بزرگ تبدیل شده است. شعر زیر که «نصرت‌الله بیکی در باغی» از اهالی قدیمی در وصف دولاب سروده را ببینید.

چون چلچراغی در شب تار است دولاب / کانون علم و عشق و ایثار است دولاب
این خاک از نور ولایت تابناک است / بیت‌الولای چهارده معصوم پاک است
اینجا ره و رسم شهیدان زنده باشد / اندیشه و فرهنگ‌شان پاینده باشد

تاریخ‌سازان خفته در محله‌های هزار ساله

دفن شد. بعد از مرگش مارکوف، معمار معروف روسی، مقبره‌ای برای او ساخت. کاتولیک‌ها: مردگان ایتالیایی و فرانسوی که مذهب کاتولیک دارند، در این آرامستان دفن شده‌اند. علاوه بر آن، در این آرامستان «کنت دومونت فرت» اتریشی، نخستین رئیس پلیس ایران در دوره ناصرالدین‌شاه که به خاطر صدای بوق حمامی‌ها تصمیم به استعفا گرفته بود در اینجا آرمیده که او از چهره‌های سرشناس بود. همچنین قبر ۲۶ مهندس معدنچی ایتالیایی که حدفاصل سال‌های ۱۳۱۴ تا ۱۳۲۱ شمسی (۱۹۳۶ تا ۱۹۴۳ میلادی) روی طرحی در ایران مشغول کار

گورستانی در شأن پایتخت

سال ۱۳۱۹ بود که غلامحسین ابتهاج، شهردار وقت تهران، به فکر راه‌اندازی گورستانی در شأن تهران افتاد؛ به همین دلیل تصمیم گرفت جای گورستان بی‌سروسامان و غیربهداشتی جنوب شهر، گورستان جدیدی بسازد. بعد از تحقیقات کارشناسی، قرعه به نام قسمت شرقی تهران افتاد و با خرید اراضی و زمین‌های مالکان کار ساخت گورستان جدید شروع شد. روز ۱۶ خرداد سال ۱۳۲۴ گورستان مسگرآباد از سوی شهرداری تهران با هزینه ساخت ۳ میلیون و ۵۰۰ هزار تومان به بهره‌برداری رسید. این گورستان تازه‌تأسیس پایتخت شامل ساختمان‌های مسجد، غسلخانه، دفتر کار و... بود.

■ موضوع: گورستان‌های دولاب
■ ویژگی: محل دفن چهره‌های معروف

گورستان دولاب یکی از بزرگ‌ترین گورستان‌های ارامنه تهران است؛ گورستانی که سال ۱۲۳۳ شمسی (۱۸۵۵ میلادی) در همسایگی دارالخلافه راه‌اندازی شد و به تدریج با دفن سایر درگذشتگان اقلیت‌های دینی تبدیل به یکی از گورستان‌های بزرگ ارامنه و اقلیت‌های دینی تهران شد. البته با توجه به افزایش تعداد درگذشتگان و تفاوت در اجرای مراسم دینی در زمان تدفین، به تدریج این گورستان به ۵ بخش تقسیم‌بندی شد که در هر بخش از آن چهره‌های اثرگذار و شاخص تاریخ ایران آرمیده‌اند که علیرضا زمانی، تهران پژوه، از آن روایت می‌کند.

ارامنه ار تودوکس شرقی: این گورستان متعلق به ارامنه ار تودوکس است و روس‌ها، گرجی‌ها و یونانی‌ها مردگان‌شان را در این آرامگاه دفن می‌کردند. آرامگاه شاهزاده گرجی در این گورستان میان اهالی تهران شهرت فراوان دارد. شاهزاده گرجی سال ۱۳۰۰ در ۴۲ سالگی در تهران از دنیا رفت و در همین گورستان